

Skrypty Becka

Tadeusz Widła
Dorota Zienkiewicz

Logika

| C.H.BECK

SKRYPTY BECKA

Logika

W sprzedaży:

E. Nieznański

LOGIKA, wyd. 3

Podręczniki Prawnicze

W. Gromski, M. Błahut, J. Kaczor

TECHNIKA PRAWODAWCZA

Podręczniki Prawnicze

J. Oniszczyk

FILOZOFIA I TEORIA PRAWA, wyd. 2

Studia Prawnicze

T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek

WSTĘP DO PRAWOZNAWSTWA, wyd. 11

Skrypty Becka

LOGIKA W PIGUŁCE

Prawo w pigułce

prof. zw. dr hab. Tadeusz Widła
dr hab. Dorota Zienkiewicz

Logika

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2018

Wydawca: *Wioletta Żelazowska*

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2018**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: DTP Service
Druk i oprawa: Pozkal Sp. z o.o.

ISBN 978-83-812-8134-8

ISBN e-book 978-83-812-8135-5

SPIS TREŚCI

Przedmowa	XI
Wykaz skrótów	XIII
Wykaz ważniejszej literatury	XVII
Rozdział I. Pojęcie logiki i jej struktura	1
§ 1. Pojęcie	1
§ 2. Struktura	2
§ 3. Logika a nauki pokrewne	5
Rozdział II. Znak, kategorie syntaktyczne	9
§ 4. Pojęcie znaku	9
§ 5. Język, stopnie języka, role semiotyczne wypowiedzi	10
I. Język	10
II. Stopnie języka	12
III. Role semiotyczne wypowiedzi	13
§ 6. Kategorie syntaktyczne	14
§ 7. Podsumowanie	18
Rozdział III. Nazwy	27
§ 8. Budowa nazwy	27
§ 9. Denotacja nazwy	29
§ 10. Konotacja nazwy	30
§ 11. Podsumowanie	33
Rozdział IV. Definiowanie	37
Rozdział V. Stosunki między zakresami nazw	51
§ 12. Podsumowanie	56
Rozdział VI. Zbiory	67
§ 13. Działania na zbiorach	68
I. Iloczyn logiczny zbiorów	68
II. Suma logiczna zbiorów	69
III. Różnica logiczna zbiorów	70

§ 14. Zależności między zbiorami	70
§ 15. Podsumowanie	72
Rozdział VII. Podział logiczny	79
§ 16. Podsumowanie	82
Rozdział VIII. Sądy i zdania	91
§ 17. Wypowiedź niezupełna	91
§ 18. Zdanie i jego wartość logiczna	92
§ 19. Prawdziwość zdań	93
§ 20. „Zdania” o niejednoznacznej wartości logicznej	95
§ 21. Rodzaje zdań	96
§ 22. Związki logiczne między zdaniem	99
§ 23. Funkcja zdaniowa	102
§ 24. Podsumowanie	104
§ 25. Błędy w słownym przekazywaniu myśli	106
Rozdział IX. Modalność wypowiedzi	113
§ 26. Zdania modalne	113
§ 27. Interpretacje wypowiedzi modalnych	114
§ 28. Wieloznaczność wypowiedzi modalnych	118
I. Interpretacja jednostronna	118
II. Interpretacja dwustronna	119
Rozdział X. Pytania i odpowiedzi	123
§ 29. Pytania	123
§ 30. Odpowiedzi	130
Rozdział XI. Relacje	135
§ 31. Pojęcie relacji	135
§ 32. Konwers (odwrotność) relacji	137
§ 33. Rodzaje relacji	137
I. Relacja symetryczna	137
II. Relacja asymetryczna (przeciwsymetryczna)	138
III. Relacja nonsymetryczna (niesymetryczna)	139
IV. Relacja tranzytywna (przechodnia)	139
V. Relacja atranzytywna (przeciwaprzechodnia)	140
VI. Relacja nontranzytywna (nieprzechodnia)	140
VII. Relacja spójna (koherentna)	141
VIII. Relacja przeciwspójna (akoherentna)	141
IX. Relacja niespójna (inkoherentna)	142
X. Relacja zwrotna	142
XI. Relacja przeciwwrotna (azwrotna)	142
XII. Relacja niezwrotna (nonzwrotna)	143
§ 34. Mnożenie relacji	143
§ 35. Podsumowanie	144

Rozdział XII. Funktory prawdziwościowe	149
§ 36. Pojęcie funktora prawdziwościowego	149
§ 37. Koniunkcja	151
§ 38. Alternatywa	152
I. Alternatywa zwykła (nierozłączna)	152
II. Alternatywa rozłączna (sprzeczność)	152
§ 39. Implikacje	153
I. Implikacja zwykła (ekstensywna)	153
II. Implikacja odwrotna (intensywna)	154
III. Implikacja wzajemna (równoważność)	154
§ 40. Wynikanie	155
§ 41. Dysjunkcja (negacja koniunkcji)	158
§ 42. Binegacja (negacja alternatywy)	162
§ 43. Inne funktory prawdziwościowe	163
§ 44. Funktory nieprawdziwościowe	164
§ 45. Podsumowanie	165
Rozdział XIII. Prawa rachunku zdań	177
§ 46. Tautologie	178
I. Prawa z jedną zmienną	178
1. Zasada tożsamości	178
2. Zasada wyłączonego środka	178
3. Zasada sprzeczności	178
4. Zasada podwójnego przeczenia	179
II. Prawa z dwiema zmiennymi zdaniowymi	180
1. I prawo <i>de Morgana</i> – prawo zaprzeczenia koniunkcji	180
2. II prawo <i>de Morgana</i>	180
3. Prawo negowania implikacji	180
4. Prawo transpozycji	181
5. <i>Modus ponendo ponens</i> – tryb przez stwierdzanie stwierdzający	181
6. <i>Modus tollendo tollens</i> – tryb przez zaprzeczenie zaprzeczający	181
7. <i>Modus ponendo tollens</i>	182
8. <i>Modus tollendo ponens</i>	182
9. Prawo przemienności koniunkcji	182
10. Prawo przemienności alternatywy nierozłącznej	182
11. Prawo przemienności alternatywy rozłącznej	182
12. Prawo przemienności równoważności	182
13. Prawo przemienności dysjunkcji	182
14. Prawo przemienności binegacji	183
III. Prawa z co najmniej trzema zmiennymi	183
1. Prawo sylogizmu hipotetycznego	186
2. Prawo eksportacji	186
3. Prawo importacji	186
4. Prawo dylematu konstrukcyjnego	187
4.1. Dylemat konstrukcyjny prosty	187
4.2. Dylemat konstrukcyjny złożony	187

IV. Definiowanie funktorów prawdziwościowych za pomocą funktora binegacji	187
§ 47. Kontrtautologia	189
§ 48. Metody badania funkcji logicznych	190
§ 49. Podsumowanie	195
Rozdział XIV. Rozumowania na zdaniach kategorycznych	217
§ 50. Zdania kategoryczne	217
I. Stosunki między zakresami nazw w zdaniach kategorycznych	219
1. Zdanie ogólnotwierdzące (<i>SaP</i>)	219
2. Zdanie ogólnoprzeczące (<i>SeP</i>)	220
3. Zdanie szczegółowotwierdzące (<i>SiP</i>)	220
4. Zdanie szczegółowoprzeczące (<i>SoP</i>)	222
II. Rozłożenie terminów w zdaniach kategorycznych	223
§ 51. Rozumowania bezpośrednie przez dodanie funktorów	224
§ 52. Rozumowania z opozycji (kwadrat logiczny)	225
§ 53. Zwrot <i>tylko</i> w zdaniach kategorycznych	228
§ 54. Przekształcenia zdań kategorycznych	232
I. Kontrapozycje	234
II. Inwersje	235
§ 55. Podsumowanie	236
Rozdział XV. Rozumowania pośrednie. Sylogizm kategoryczny	259
§ 56. Sylogizm prawniczy	273
§ 57. Sprawdzanie poprawności trybów sylogistycznych za pomocą diagramów <i>Venna</i>	278
§ 58. Błędy we wnioskowaniach	283
Rozdział XVI. Rozumowania	311
§ 59. Rozumowania zawodne	311
§ 60. Wyjaśnianie	312
I. Indukcja zupełna	313
II. Indukcja niezupełna	313
III. Indukcja eliminacyjna	315
1. Kanon jedynej zgodności	315
2. Kanon jedynej różnicy	316
3. Kanon zgodności i różnicy	317
4. Kanon zmian towarzyszących	317
5. Kanon reszt	318
IV. Indukcja statystyczna	319
§ 61. Rozumowania redukcyjne a rozumowania dedukcyjne	320
§ 62. Sprawdzanie	322
I. Sprawdzanie ze skutkiem pozytywnym	322
II. Sprawdzanie ze skutkiem negatywnym	323

§ 63. Eksperyment	324
§ 64. Rozumowanie z analogii	327
I. Wnioskowanie <i>per analogiam</i>	327
Rozdział XVII. Logika a wykładnia prawa	331
§ 65. Wypełnianie luk prawnych	333
I. Rozumowanie <i>per analogiam</i>	333
II. Wnioskowanie <i>a contrario</i>	335
III. Wnioskowanie <i>a fortiori</i>	336
Rozdział XVIII. Uzasadnienie wyroku	339
§ 66. Struktura uzasadnienia orzeczenia sądowego	339
§ 67. Język orzeczeń sądowych	342
Rozdział XIX. Sofizmatyka	343
§ 68. Transdukcje i nadinterpretacje	344
I. Błąd przypadkowości (<i>fallacia accidentis</i>)	344
II. Przejście od znaczenia względnego do znaczenia bezwzględnego (<i>transitus a dicto secundum quid ad dictum simpliciter</i>)	344
III. Przejście od jednego rodzaju do drugiego rodzaju (<i>transitus de genere ad genus</i>)	344
IV. Sofizmat indukcji (<i>sophisma inductionis, secundum quid</i>)	345
V. Sofizmat kompozycji	345
VI. Błąd niewłaściwej przyczyny (<i>fallacia non causae ut cause</i>)	345
VII. Inne błędy lub chwytły retoryczne	345
1. Błąd następnika (<i>non sequitur, fallacia consequentis</i>)	345
2. Stracenie wątku (<i>ignorantio elenchi</i>)	346
3. Żądanie zasady, podstawy (<i>petitio principia</i>)	346
4. Sofizmat podwójnego pytania (<i>sophisma duplicis interrogationis ut unius</i>)	346
5. Ustawiczne powtarzanie (<i>sophisma goebelsianis</i>)	346
6. Sofizmat asekuracji	346
7. Sofizmat autorytetu (<i>argumentum ad verecundiam</i>)	347
8. Sofizmatyzm aprioryzmu oraz ignorowanie argumentacji (<i>argumentum ad lapidem</i>)	347
9. Sofizmat bifurkacji oraz sofizmat pozornego dylematu	347
10. Sofizmat elokwencji	347
11. Sofizmat erudycji	347
12. <i>Argumentum ad publicum</i>	347
13. Mieszanie prawdy z fałszem	347
14. <i>Argumentum ad ignorantiam</i>	348
15. <i>Argumentum ad personam</i>	348
16. <i>Argumentum ad hominem</i>	348
17. <i>Argumentum ad populum</i>	348
18. <i>Argumentum ad antiquitatem</i>	348
19. Argument do kija (<i>argumentum ad baculum</i>)	349

20. Argument do mieszka (<i>argumentum ad crumenam</i>)	349
21. <i>Argumentum ad vanitatem</i>	349
Rozdział XX. Domniemania	351
Rozdział XXI. Prawdopodobieństwo	361
Indeks rzeczowy	369

PRZEDMOWA

Niniejszy skrypt przeznaczony jest głównie dla studentów prawa. Obejmuje on elementarne zagadnienia z zakresu semiotyki, logiki formalnej i ogólnej metodologii nauk. W podręczniku omówiono zestaw reguł poprawnego myślenia niezbędnych w pracy przyszłego prawnika. Zgłębianie teoretycznych wiadomości z logiki bez umiejętności praktycznego ich zastosowania nie ma sensu, stąd w celu ułatwienia nauki niektóre kwestie wyjaśniane są za pomocą przykładów. Na końcu niektórych rozdziałów Autorzy zamieszczają objaśnienia do zadań. Zadania pod tymi rozdziałami mają służyć jako probierz sprawdzalności wiedzy studenta. Zachęcamy zatem do samodzielnego rozwiązywania zadań umieszczonych w podręczniku. W ten sposób Czytelnik nie tylko sprawnie przyswoi sobie wiedzę, ale również będzie w stanie stwierdzić czy i na ile opanował zakres danego materiału.

W przypadku wątpliwości odsyłamy do objaśnień, które nie tylko pomogą zrozumieć sposób rozwiązania poszczególnych zadań, ale i przyczynią się do wyjaśnienia problemów powstałych w toku ich rozwiązywania oraz sprawdzą poprawność rozumowania.

W publikacji umieszczono również przykładowe zadania i pytania egzaminacyjne wraz ze wskazaniem sposobu ich rozwiązania. Przed większością rozdziałów umieszczono wykaz literatury, który jest przeznaczony dla studentów zainteresowanych poszerzeniem swojej wiedzy.

Skrypt może być użyteczny także dla innych osób pragnących poszerzyć swoje wiadomości z logiki. Celem niniejszej książki jest przedstawienie studentom niezbędnych zasad prawidłowego myślenia.

Czytelnikom wdzięczni będziemy za wszelkie uwagi krytyczne, które wykorzystamy w następnych wydaniach.

Katowice, październik 2017 r.

prof. dr hab. *Tadeusz Widła*
dr hab. *Dorota Zienkiewicz*

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła prawa

KC	Kodeks cywilny
KK	Kodeks karny
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i ze sprost.)
KPA	Kodeks postępowania administracyjnego
KPC	Kodeks postępowania cywilnego
KPK	Kodeks postępowania karnego
KRO	Kodeks rodzinny i opiekuńczy
KSH	Kodeks spółek handlowych
KWU	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1007 ze zm.)
PrSpółdz	ustawa z 16.9.1982 r. – Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 1560)
PrUSP	ustawa z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 2062 ze zm.)

2. Organy i instytucje

CBOS	Centrum Badań Opinii Społecznej
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IF	Instytut Filozofii
IFiS	Instytut Filozofii i Socjologii
ISNS UW	Instytut Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego
KUL	Katolicki Uniwersytet Lubelski
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
OBOP	Ośrodek Badań Opinii Publicznej
PAN	Polska Akademia Nauk
PAT	Papieska Akademia Teologiczna
PCK	Polski Czerwony Krzyż
RM	Rada Ministrów
SA	Sąd Apelacyjny
SGGW	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

SN	Sąd Najwyższy
UAM	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
WSEH	Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna
WSP	Wyższa Szkoła Pedagogiczna
ZChN	Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe

3. Czasopisma i publikatory

Dz.U.	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	Dziennik Urzędowy
Dor. Podat.	Doradztwo Podatkowe
EP	Edukacja Prawnicza
Gd. SP	Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
KZS	Krakowskie Zeszyty Sądowe
MoP	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSNwSK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSNP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Pracy
Pal.	Palestra
PiM	Prawo i Medycyna
PiP	Państwo i Prawo
PP	Problemy Praworządności
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Pracy	Prawo Pracy
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Prz. Podat.	Przegląd Podatkowy
Prz. Sejm.	Przegląd Sejmowy
PS	Przegląd Sądowy
Rej.	Rejent
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SP	Studia Prawnicze
SPE	Studia Prawno-Ekonomiczne
ST	Samorząd Terytorialny
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy

4. Inne skróty

art.	artykuł (-y)
BHP	bezpieczeństwo i higiena pracy
lit.	litera (-y)
niepubl.	niepublikowany (-a, -e)
Nr	numer
post.	postanowienie
poz.	pozycja
przyp.	przypomnienie
rozp.	rozporządzenie

tekst jedn.	tekst jednolity
uchw.	uchwała (-y)
uchw. (7)	uchwała w składzie 7 sędziów
wyr.	wyrok

WYKAZ WAŻNIEJSZEJ LITERATURY

- A. Achmanow*, Logika Arystotelesa, Warszawa 1965
K. Ajdukiewicz, Zarys logiki, Warszawa 1960
K. Ajdukiewicz, Logika pragmatyczna, Warszawa 1975
K. Ajdukiewicz, Język i poznanie, Warszawa 1985
J. Bartmiński, R. Tokarski, O definicjach i definiowaniu, Lublin 1993
T. Batóg, Podstawy logiki, Poznań 2003
W. Biegański, Zasady logiki ogólnej, Warszawa 1903
I.M. Bocheński, Z historii logiki zdań modalnych, Lwów 1938
J. Bocheński, Współczesne metody myślenia, Poznań 1992
J. Bocheński, Logika i filozofia, Warszawa 1993
O. Bogucki, Domniemania prawne w świetle pojęcia czynności konwencjonalnej, RPEiS 2000, z. 2, s. 55
L. Bolc, Wnioskowanie w logikach nieklasycznych. Podstawy teoretyczne, Lublin 1995
L. Borkowski, Logika formalna, Warszawa 1970
L. Borkowski, Elementy logiki formalnej, Warszawa 1980
L. Borkowski, Wprowadzenie do logiki i teorii mnogości, Lublin 1991
P. Borowik, Sekwencyjna postać logik skończenie wielowartościowych. Automatyzacja do-
wodzenia twierdzeń, Częstochowa 2001
A. Boruta, Logiczne i semiotyczne spojrzenie na język, Zielona Góra 1993
J.W. Brehmer, Elementy logiki, Kraków 2002
G. Bryll, Z. Kostrzyca, Badania formalne nad logiką stoicką, Warszawa 1998
H. Cabak, Wybrane elementy logiki, Warszawa 1993
O. Cetwiński, Teoria narracji politologicznej, Warszawa 2002
R. Chmielewski, Ćwiczenia z logiki, Szczytno 1993
T. Chodkowski, E. Nieznański, K. Świętorzecka, A. Wojtowicz, Elementy logiki prawniczej.
Definicje, podziały i typy argumentacji, Warszawa–Poznań 2000
P. Czerski, A. Hanusz, Zasada prawdy materialnej w postępowaniu podatkowym a domnie-
mania i fikcje prawne, PS 2002, Nr 1, s. 90
T. Czeżowski, Arystotelesa teoria zdań modalnych, Przegląd Filozoficzny 1936, Nr 39,
s. 232–241
T. Czeżowski, Logika, Warszawa 1949
J. Dąbrowa, Znaczenie domniemań prawnych w procesie cywilnym, Warszawa–Wrocław
1962
M. Dobrosielski, Logika a retoryka, Warszawa 1957

- K. Dyrda, Logika ogólna, wybrane zagadnienia, Kielce 2001
- P. Garbacz, Logika zdań: jedna czy wiele, Lublin 2000
- T. Gizbert-Studnicki, Znaczenie prawne terminu „domniemanie prawne” w języku prawnym i prawniczym, RPEiS 1974, z. 36, s. 112
- A. Grabowski, Przewodnik do ćwiczeń z logiki dla studentów prawa, Kraków 2000
- P. Graff, O procesie wartościowania i wartościach estetycznych, Warszawa 1970
- J. Gregorowicz, Zarys logiki dla prawników, Łódź 1995
- J. Gregorowicz, Definicje w prawie i nauce prawa, Łódź 1962
- H. Greniewski, Próba odmłodzenia kwadratu logicznego, Studia Logica 1953, Nr 1
- H. Greniewski, Elementy logiki formalnej, Warszawa 1955
- E. Grodziński, Paradoxy semantyczne, Wrocław 1983
- B. Gronowska, Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 10.10.2000 r. (42095/98 w sprawie *Daktaras przeciwko Litwie*, dot. problemu obiektywizmu i bezstronności sędziów oraz zasady domniemania niewinności), Prok. i Pr. 2001, Nr 3, poz. 163
- A. Grzegorzczak, Logika popularna. Przystępny zarys logiki zdań, Warszawa 1961
- A. Grzegorzczak, Zarys logiki matematycznej, Warszawa 1975
- P. Guiraud, Semantyka, Warszawa 1975
- L. Gumański, Wprowadzenie w logikę współczesną, Warszawa 1990
- M. Hempoliński (red.), Polska filozofia analityczna. Analiza logiczna i semiotyczna w szkole lwowsko-warszawskiej, Wrocław 1987
- T. Hołowska, Kultura logiczna w przykładach, Warszawa 2006
- Z. Huzar, Elementy logiki dla informatyków, Wrocław 2002
- A. Indrzejczak, Elementy logiki, Kraków 2004
- J. Jabłońska-Bonca, O prawie, prawdzie i przekonywaniu, Koszalin 1999
- J.J. Jadacki, Spór o granice istnienia, Warszawa 1998
- J.J. Jadacki, Spór o granice języka. Elementy semiotyki logicznej i metodologii, Warszawa 2001
- S. Janeczek, Logika czy epistemologia? Historycznofilozoficzne uwarunkowania nowożytnej koncepcji logiki, Lublin 2003
- J. Jarco, Wybrane problemy filozofii i logiki, Wrocław 1994
- W.S. Jevons, Logika, Warszawa 1922
- A. Jonkisz, Logika ogólna, Bielsko-Biała 2003
- S. Kaczorowski, Logika tradycyjna. Zarys dziejów, Łódź 1946
- S. Kiczuk, Związek przyczynowy a logika przyczynowości, Lublin 1995
- K. Kijania-Placek, Prawda i konsensus. Logiczne podstawy konsensualnego kryterium prawdy, Kraków 2000
- J. Kmita, Wykłady z logiki i metodologii nauki, Warszawa 1977
- A. Korcik, Teoria konwersji zdań asertorycznych u Arystotelesa, Wilno 1937
- A. Korcik, Teoria sylogizmu zdań asertorycznych u Arystotelesa na tle logiki tradycyjnej, Lublin 1948
- M. Kordela, Zarys typologii uzasadnień aksjologicznych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Bydgoszcz–Kraków 2001
- M. Korolko, Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny, Warszawa 1990
- M. Korolko, Retoryka i erystyka dla prawników, Warszawa 2001
- T. Kotarbiński, Kurs logiki, Warszawa 1951
- T. Kotarbiński, Logika dla prawników, Warszawa 1953

- T. Kotarbiński*, Wykłady z dziejów logiki, Łódź 1957
T. Kotarbiński, Szkice z historii filozofii i logiki, Warszawa 1979
T. Kotarbiński, Wykłady z dziejów logiki, Warszawa 1985
T. Kotarbiński, Elementy teorii poznania, logiki formalnej i metodologii nauk, Warszawa 1986
T. Kotarbiński, Dzieła wszystkie. Ontologia, teoria poznania i metodologia nauk, Wrocław 1993
P. Koziński, Błędy logiczne w wypowiedziach, Warszawa 1983
W.M. Kozłowski, Podstawy logiki, czyli zasady nauk, Warszawa 1916
Z. Kraszewski, Logika – nauką rozumowania, Warszawa 1984
Z. Kraszewski, Główne zagadnienia logiki, Warszawa 1970
P. Kruszyński, Zasada domniemania niewinności w świetle najnowszego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, Gd. SP 2003, Nr 11, s. 119
M. Krynicki, Elementy Logiki, Skierniewice 2002
T. Kubiński, Wstęp do logicznej teorii pytań, Warszawa 1970
A. Kunicki, Domniemania w prawie rzeczowym, Warszawa 1969
W. Kustrzeba (red.), Logiczne podstawy rozumowań, Gdańsk 1995
T. Kwiatkowski, Szkice z historii logiki ogólnej, Lublin 1993
T. Kwiatkowski, Logika ogólna, Lublin 1995
T. Kwiatkowski, Wykłady i szkice z logiki ogólnej, Lublin 2002
P. Leśniewski, Zagadnienie sprowadzalności w antyredukcyjnych teoriach pytań, Poznań 1997
S. Lewandowski, H. Machińska, Logika dla prawników, Warszawa 2002
M. Lichniak, Interpretacje wartości matryc logik wielowartościowych, Lublin 1999
M. Lipczyńska, Zdanie pytajne w praktyce procesu karnego, Wrocław 1967
M. Lipczyńska, Zbiór zadań z logiki, Warszawa–Wrocław 1975
M. Lipczyńska, Z. Czeszejko-Sochacki, Technika i taktyka zadawania pytań w procesie a rola adwokata, Warszawa 1980
M. Lubański, Logika, Warszawa 1997
W. Lutosławski, Logika ogólna, czyli teoria poznania i logika formalna, Kraków 1906
J. Ładosz, Wielowartościowe rachunki zdań a rozwój logiki, Warszawa 1961
J. Łukaszewicz, Z historii logiki zdań, Przegląd Filozoficzny 1934, Nr 37, s. 417–437
J. Łukaszewicz, O sylogistyce Arystotelesa, Kraków 1939
J. Łukaszewicz, O zasadzie sprzeczności u Arystotelesa, Warszawa 1987
J. Macnamara, Logika i psychologia, Warszawa 1993
A. Malec, Zarys teorii definicji prawniczej, Warszawa 2000
A. Malewski, ABC porządnego myślenia, Warszawa 1957
A. Malinowski, Logika dla prawników, Warszawa 2002
A. Malinowski (red.), Logika dla prawników. Słownik encyklopedyczny, Warszawa 2004
W. Marciszewski, Metody analizy tekstu naukowego, Warszawa 1977
W. Marciszewski (red.), Logika formalna. Zarys encyklopedyczny, Warszawa 1987
W. Marciszewski, Logika z retorycznego punktu widzenia, Warszawa 1991
W. Marciszewski, Sztuka dyskusowania, Warszawa 1996
W. Marciszewski, Sztuczna inteligencja, Kraków 1998
W. Marek, J. Onyszkiewicz, Elementy logiki i teorii mnogości w zadaniach, Warszawa 1972
A. Menes, Domniemania wynikające z wpisów do ksiąg wieczystych, Rej. 1994, Nr 5, s. 53
K. Misiura, Pojęcie prawdy w języku naturalnym, Warszawa 2003